

Walle, K., *Buurthouden. De geschiedenis van burengebruiken en buurtorganisaties in Leiden (14e-19e eeuw)* (Leidse historische studies III; Leiden: Ginkgo, 2005, cd met bijlagen + 325 blz., €37,50, ISBN 90 807009 5 9).

Sinds Stads geschiedenis (*Urban History*) eind jaren zestig van de vorige eeuw als een aparte discipline van het historische veld is gedefinieerd, maakt buurt geschiedenis daar een wezenlijk onderdeel van uit. Het aantal publicaties is niet heel erg groot, zeker niet wat Nederland betreft, maar de buurt als typisch object van stadshistorisch onderzoek is erdoor op de kaart gezet. Het gaat daarbij in het bijzonder om het kleinste type buurten, vaak *gebuurten* genoemd, die worden gekenmerkt door zeer geringe omvang, maar een hoge mate van op solidariteit gebaseerde rechten en plichten van de bewoners. In het boek van Walle hebben we met dit type te maken. Ook hij richtte zijn onderzoek op enerzijds de institutionele aspecten en anderzijds de sociale, waarbij gezegd moet worden dat de buurt als organisatorische eenheid de boventoon voert in zijn betoog. De achtereenvolgende hoofdstuktitels spreken wat dat betreft boekdelen: I. Ontstaan en ontwikkeling, II. Institutionaliseren, III. Reorganisatie en IV. Verval en ontmanteling.

Het eerste hoofdstuk behandelt de gebuurten t/m de reorganisatie van 1593. Walle wijst hierbij op de (vijftiende-eeuwse) demografische groei als katalysator voor de opkomst van gebuurten als zelforganisaties. Tevens wordt echter duidelijk dat vanaf het midden van de zestiende eeuw gebuurten werden ingeschakeld door de stedelijke overheid. Deze ontwikkeling leidde in Leiden tot een inbedding in de bestuursinrichting en een volledig gecentraliseerde opzet van de gebuurten in 1593. De gebeurte werd een geïnstitutionaliseerd orgaan om de eigen sociale cohesie te bewaken. Interessant is dat Beleg en Ontzet van Leiden in 1573-1574 niet als cesuur is gehanteerd.

Het volgende hoofdstuk laat de werking van de buurtcorporaties zien tijdens het Ancien Régime. Enerzijds komen de taken op het gebied van de openbare orde en sociale controle, de bevolkingsregistratie en de sociale zorg aan de orde, anderzijds de rituelen en gebruiken. Ook hier blijkt weer dat het buurtwezen bloeide in een periode van bevolkingsexplosie en de daaruit voortvloeiende typisch stedelijke problematiek. Walle bestrijdt de mening dat de gebuurten in de tweede helft van de achttiende eeuw in verval zouden zijn geraakt, maar geeft wel toe dat er ten aanzien van de sociale activiteiten een neergaande lijn was. Overigens heb ik de indruk dat de achttiende eeuw minder bestudeerd is dan de zeventiende.

Dat het systeem van gebuurten nog springlevend was, bewijst het derde hoofdstuk. Dit begint met het inzetten in 1795 van de buurtcorporaties ter realisering van de democratisering van het stadsbestuur. Bovendien maakte het nieuwe stadsbestuur gretig van zijn bevoegdheden gebruik om slechts stemgerechtigde, dat wil zeggen politiek gewenste *opziensers* van een gebeurte te benoemen. Terecht behandelt Walle deze episode in een apart hoofdstuk, overigens een iets gewijzigde en uitgebreide versie van een reeds in 1990

verschenen artikel.

De opleving van 1795-1796 kon niet verhinderen dat het buurtwezen gedoemd was te verdwijnen. In het vierde hoofdstuk laat Walle zien hoe dat stukje bij beetje in zijn werk gegaan is. Dat begon met de devaluatie van de burenbegravenis tot armenbegravenis. Het reglement van 1833 schrapt de bepalingen omtrent sociabele plichten. Wat bleef was de puur administratieve functie ten behoeve van het stadsbestuur. Kenmerkend is in dat opzicht het terugbrengen van het aantal gebuurten van 130 (in 1804) naar 84. Een tendens die nog verder zou doorzetten. In 1888 viel geheel geruisloos het doek.

Het bijzondere van het boek van Walle is de lange periode die het beslaat. Dat stelt hem in staat lange termijnontwikkelingen te schetsen. Jammer is dat hij het buurtleven daarbij minder doorgelicht heeft dan de buurtorganisaties. Daardoor ontbreekt een antwoord op de vraag wanneer de discrepantie tussen beide is ontstaan en wat er van het buurtleven geworden is.

De thematiek van het boek strekt zich niet uit tot de sociabiliteit in de gebuurten. De publicatie biedt echter wel een goed uitgangspunt voor onderzoek daarnaar. De bijbehorende cd-rom geeft alle namen van de heren en opzieners van de gebuurten van 1597 tot 1888, 4079 in totaal. Prosopografisch en netwerkonderzoek kan de weg bereiden naar onderzoek van de gebuurtheer als intermediair van cultuur- en gedachtegoed en de gebuurte als platform voor interactie.

Walle's boek en cd-rom zijn sowieso een goed startpunt voor verder onderzoek. Het boek is voortreffelijk van bronvermeldingen voorzien en van niet alleen prachtig maar ook zeer illustratief kaartmateriaal. De cd-rom bevat bovendien nog diverse transcripties van primaire bronnen en een paar bronbewerkingen.

Buurthouden heeft zich nadrukkelijk aangediend voor vergelijkend onderzoek naar de rol en de positie van gebuurten in de Nederlanden. Het boek is bovendien goed geschreven en de stof is in een behoorlijk ruime context geplaatst, in ieder geval tot het begin van de negentiende eeuw. De vraag van de auteur, voormalig consulent buurtopbouwwerk, of zijn verhaal ook voor een breed publiek te begrijpen is, zou ik volmondig met ja willen beantwoorden.

R. C. J. van Maanen

Weger, M. de, *De binnenlandse veiligheidstaken van de Nederlandse krijgsmacht* (Dissertatie Tilburg 2006, Assen: Van Gorcum, 2006, xiv + 367 blz., €35,-, ISBN 90 232 4163 0).

Deze studie, waarop de auteur in februari 2006 in Tilburg promoveerde, bevindt zich op het snijvlak van enerzijds de krijgswetenschap en anderzijds de politie-wetenschappen. De hoofdvraag die De Weger zich stelt luidt: ‘Waarom levert de Nederlandse krijgsmacht haar tegenwoordige bijdrage aan de binnenlandse Veiligheid?’

Om die vraag te beantwoorden heeft De Weger, politicoloog en organisatieadviseur, systematisch onderzoek gedaan naar de manier waarop delen van de krijgsmacht na de Tweede Wereldoorlog taken op het gebied van de binnenlandse veiligheid kregen toegewezen. De door hem geconstateerde groei van de binnenlandse veiligheidstaken van de krijgsmacht noemt De Weger zowel curieus als omstreden. Curieus, omdat regering en parlement na de Tweede Wereldoorlog nu juist besloten hadden de binnenlandse veiligheid voor een belangrijk deel te demilitariseren. Zo zou de marechaussee niet langer in een groot aantal plattelandsgemeenten de gewone politietaken vervullen. In plaats daarvan werd het Korps Rijkspolitie aangewezen als eerste bijstandverlenend orgaan voor de plaatselijke autoriteiten in diezelfde plattelandsgemeenten. Pas als die bijstand tekort zou schieten, zou alsnog een beroep op de marechaussee gedaan kunnen worden. Mocht dat nog niet voldoende zijn, dan stond als ultimum remedium een beroep op de rest van de krijgsmacht, in de praktijk de Koninklijke Landmacht, open. De marechaussee werd als politiedienst ‘weggeschreven’ uit wetten en besluiten.

Om twee redenen noemt De Weger de door hem gesignaleerde ontwikkeling niet alleen curieus, maar bovendien omstreden. De incidentele ‘harde’ bijstand van militairen tegen delen van de eigen bevolking ligt zeker in Nederland gevoelig en wordt door brede lagen van de bevolking slechts met moeite geaccepteerd. Zo was er in de woelige jaren zeventig en deels in de jaren tachtig van de vorige eeuw veel kritiek op de militaire bijstand — met name in Amsterdam — ter handhaving van de openbare orde. De andere reden van kritiek op de binnenlandse veiligheidstaak van de krijgsmacht heeft te maken met de toedeling van permanente — in tegenstelling tot incidentele — taken op dat gebied. Kern van die kritiek is de overtuiging dat het niet gewenst is dat het civiele gezag voor de uitvoering van zijn taken permanent op de krijgsmacht is aangewezen.

Om een antwoord te vinden op zijn centrale vraag selecteerde De Weger uit de twaalf na de Tweede Wereldoorlog genomen beslissingen om de krijgsmacht extra taken toe te delen op het gebied van de binnenlandse veiligheid, er vijf voor nader onderzoek. Deze case studies hebben betrekking op de oprichting van de Nationale Reserve, het opgeven door Binnenlandse Zaken van de explosievenopruimingstaak ten gunste van de militaire Explosieven Opruimingsdienst (EOD), de oprichting van de militaire Bijzondere Bijstandseenheden (BBE's), de toedeling van de politietaken op de luchthaven